

ניתוח השיר וסיכומו ממרכי השיעור לפרק שירת המאה – 20

כתב וערך: המורה אלי פרה

מחלוני וגם מחלונך / לאה גולדברג

(סונט ט' מתוך אהבתה של תרזה דימון)

מחלוני וגם מחלונך

אותו הגן נשקף, אותו הנוף,

ויום תמים מתר לי לאהב

את הדברים אשר לטפה עינך.

מול חלונך וגם מול חלוני

בלילה שר אותו זמיר עצמו,

ועת ירטיט לבך בחלומי

אעור ואאזין לו גם אני.

הארץ הזקן, שבו כל מחט

את מבטך נושאת כטל טהור,

עם בקר יקדמני בברכה –

דברים רבים מאד אהבנו יחד,

אך לא זרח באשנבך האור

עת בדידותי נגעה בכדידותך.

השיר כנאמר בכותרת, הוא *הסונטה התשיעית מכלל הסונטות שכתבה לאה גולדברג על אהבתה של תרזה דימון, כדמות וחיכוי לדמותה וחייה שלה עצמה. (*הסונטה: ראה הסבר מפורט במונחים לשירה בעמ' 36). שיר בעל ארבע בתים, זיר "זהב" בן ארבע עשרה שורות מסודרים כך ששני הבתים הראשונים הם בני ארבע שורות ושני הבתים האחרונים בני שלוש שורות, ובגימטרייה – ארבע עשרה = זהב. (ז=7; ה=5; ב=2 בסך הכול 14)

הגברת תרזה די-מון מוכרת בתרבות האירופית, ובעיקר זו הצרפתית, כדמות טראגית וכואבת בשל אהבה-נכזבת, הבאה לידי ביטוי-שירי בכתיבת סונטות נלהבות מלאי תשוקה ואהבה. השירים והגברת דימון הם עד היום עלומים ואגדה לביטוי-פיוטי, של אהבה נכזבת. ספור המעשה הוא כזה: הגברת דימון התאהבה בגבר איטלקי צעיר, ששירת בביתה כמחנך ומלווה של ילדיה. היא הקדישה לו כארבעים ואחת סונטות, אולם לא נשאר זכר מהן, כי שרפה אותם לאחר שהצעיר, נשוא-אהבתה, עזב את ביתה והיא עצמה נכנסה למנזר. בשיר זה המשוררת לאה גולדברג עושה שילוב בין דמותה ואהבתה הנכספת של הגב' דימון לבין דמותה, חייה, אהבותיה ואכזבותיה שלה.

השיר ידוע גם כשיר-זמר אהבה נוגה, שאילנית הזמרת, שרה אותו. לא ייפלא על כן שהשיר ומילותיו "גירדו" את ידי המלחינים עד שכתבו למילותיו את הלחן המתאים, כי באמת השיר והמקצב שלו "דורשים" הלחנה. הוא מאוד *מלוּדִי* (מלוּדִי: גניתי, לחני) בקריאת המילים ניתן ממש לשמוע את קולה של אילנית הזמרת, שרה אותו ברוב רגש.

תוכן השיר והסיטואציה המתוארת בו, ניתנים לכמה פירושים. אפשר להסביר את מילות השיר כביטוי לפרידה מאהוב, או כגעגועים לאהוב נשכח, או כמיהה להתוודע אל דמות הגבר הנשקף מחלונה של הדוברת. מצד שני אי אפשר להתעלם מקורותיה של המשוררת ואשת-הספרות לאה גולדברג, ולהבין למה מכוונים דברי השיר. גם אם נתעלם מנתון זה (קורותיה ואכזבות-הרגש מאהבת-גבר בחייה של המשוררת) מילות השיר מדברות בעד עצמן. על כן אני נוטה להסביר את השיר בכיוון של כמיהה לאהבתו של אהוב-עלום, הנשקף מהחלון והייתה רוצה מאוד להתוודע אליו. היא רואה אותו בבדידותו ומזדהה עמו. חלון מול חלון הם נשקפים. היא רואה אותו ורוֹאָה בו את נשוא אהבתה הכמוסה, ואין הוא יודע על קיומה. רק החלונות בין השניים מקשרים אותם יחד. אולם בניגוד לקשר הנרמז בין השניים, אין בשיר סימן ואות להיענות שלו. רק המבטים וממה שנשקף משני החלונות משדרים את הכמיהה לאהבה. וחשוב לציין שהקשר האפלטוני הזה הוא מנקודת מבטה הבלעדית של הדוברת. אפשר לסתור ולהפריך את הדברים לעיל בגלל השורה הראשונה בבית האחרון: "דְּבָרִים רַבִּים מֵאֵד אֶהְבְּנוּ יַחַד", ובכל זאת הנימוק לדברי הוא שאותם "הדברים הרבים שאהבו יחד" הם אותם הדברים שנשקפו מחלונות השניים בלי שהוא יהיה מודע, או מכיר את "הדברים" האלה שהיו אהובים גם על הדוברת. בראשית השיר נאמר: "וְיוֹם תָּמִים מֵתָר לִי לְאַהֵב אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר לְטֶפֶה עֵינֶיךָ". כלומר: אותם הדברים שאהבו יחד היא הדוברת, אהבת גם! אבל מתוך חלונה ולא מתוך חוויה משותפת שעברו השניים. מתוך ריחוק. חלון מול חלון קרובים ככל שיהיו, יש תחושת ריחוק ואי-הכרה בין השניים. הבדידות של שניהם היא שמאפילה ומרחיקה את אהבתם מצד אחד, ומקרבת בינה לבינו מצד שני. אבל רק מבחינתה ומנקודת מבטה שלה בלבד. סיום השיר והבית האחרון מאשרים את הדברים: "אֵךְ לֹא זָרַח בְּאֶשְׁנֶיךָ הָאוֹר עַתְּ בְּדִידוֹתַי נִגְעָה בְּבִידוֹתֶיךָ".

בית א':

"וְיוֹם תָּמִים מֵתָר לִי לְאַהֵב אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר לְטֶפֶה עֵינֶיךָ". זהו המוטו של הבית הזה. בכל מה שהביט אותו אהוב עלום-שם, השכן שממול? או מישהו מסוים שלבה של הדוברת נכמר אליו והוא אינו יודע מכך ולמבטיה עליו ולתנועותיו? – לדוברת הותר לה לאהוב. ה"אישור" הזה שמוותר לה לאהוב יום תמים, כלומר יום שלם מהבוקר עד הערב, את הדברים בהם הביט מהחלון שלו, הותר לה לאהוב, כי הוא אינו יכול לאסור אותה להביט ולאהוב אותם. לא ניתן למנוע ממישהו לא להביט באותם דברים שהשני מביט בהם. ואהבתה לאותם דברים, הגן והנוף, שהביט בהם הוא הדבר המשותף לו ולה. מספיק שהוא רק ליטף את הגן והנוף הניבטים מחלונו ומחלונה, הוא תירוץ מספיק טוב בשבילה לאהוב אותם ואותו בעצם. כבר באמירה הזאת אפשר להבין על הריחוק ואי הממשות באהבה האפלטונית הזאת. אין בשיר רמז ואמירה כל שהיא, המאשרת שאולי יצרו קשר שיחה, או אפילו חילופי מבטים ביניהם. הוא מביט בגן ובנוף והיא מביטה בהם גם. חלון מול חלון בלבד. שניהם משקיפים על אותם דברים מבלי שתהיה התחברות ביניהם. נשאר רק עדותה של הדוברת שאותם היא אהבת רק בגלל שהוא הביט בהם. כלומר; אהבתה אליו.

בית ב':

בבית זה, האהבה שניצתה בה בראותה אותו משקיף מחלונו, הופכים ליותר אינטימיים, עם ניחוח ארוטי משהו. הזמיר שר בחוץ ולבו של הגבר הנכסף מרטיט בשמעו את קול הזמיר, היא הדוברת, תיעור ותאזין לאותו זמיר גם. המילים המרמזים על אינטימיות חד-צדדית מבחינתה (הוא ישן במיטתו והיא מתוך חלונה קשובה לשנתו) המילים הן קול הזמיר **בלילה**, **הלב** המרטיט בחלום, **במיטתו**. רמז עקיף ועדין ביטוי – עד כמה הייתה רוצה להיות שותפה לאותה מיטה בה הוא ישן. **והערנות** שלה לכל רחש ולכל תנועה מתנועותיו גם כשהוא ישן. לבו של הגבר מרטיט לזמרתו של הזמיר, ואילו היא לבה קשוב וערני לקורות אותו גם ואפילו בלילה כשהוא חולם. מעין דימוי לתמונה ציורית להתנהגותה של כל אדם, שלבה ואוזניה פקוחים וערניים לכל מה שמתרחש בעריסתו של תינוקה כשהוא ער בוודאי וגם כשהוא ישן וחולם במיטתו. הערנות הזאת של האם ותינוקה, או של אישה אוהבת לאהובה הנכסף, היא שמבטאת את הרגע האינטימי ביניהם.

בית ג':

גם עץ האורן הזקן על עלי המחט שלו, הם נשוא אהבתה האפלטונית, רק בגלל שהוא הביט בהם. כמה זמן אפשר להסתכל בעלי המחט של עץ האורן? ההמחשה הזאת בירידה לפרטים הקטנים: **"שבו פל מחט את מבטך נושאת"** מקדם אותה בברכה כל בוקר, היא שיוצרת את האווירה שהמשוררת במרומז מדווחת עליה. אווירה של כמיהה אין-סופית עד כאב ממש, שאפילו עלי המחט שהביט בהם מדברים אליה ויוצרים את הקשר בינה לבינו. הם מקדמים אותה בברכה. הוא אינו מקדם אותה בברכה כל בוקר, אלא מבטו על עצי המחט של העץ. והם **פלט טהור** בעיניה. לה זה מספיק. בשבילה זהו לחם-שובע ואישור על אהבתה אותו. אפילו אם זה רק מבט על מחטי עץ האורן. טל טהור הוא ביטוי מטפורי הממחיש ומסמל את דמותו של האהוב הנכסף. הכאב על אהבה חד-צדדית הוא בעובדה שאין אזכור ואו דיבור כלשהו על תגובתו, או התייחסותו אליה. כי הוא לא מודע להם. והנימוק לכך מופיע בבית האחרון.

בית ד':

כנאמר בראשית הדברים לעיל, המוטו של הבית הזה הוא בסיומו, בשתי השורות האחרונות שלו: **"אך לא זרח באשנבך האור עת בדידותי נגעה בבדידותך"**. למרות המון "דברים" היו שותפים להם: הגן והנוף, קול הזמיר והלב המרטיט ואוזנה "הפקוחה" לרטט הלב שלו, ומבטו על עצי המחט, כל אלה היו שותפים לאהבתה הכמוסה, אבל הלא מודעת מצידו. כל אלה לא היו חוויות משותפות שחוו יחד כאוהבים נלהבים ומתרגשים מעצם החוויה המשותפת, אלא כחוויה אישית של הדוברת באופן חד-צדדי. עובדה היא כי **לא זרח באשנבך האור** כשבדידותו הגיעה עד אליה. חוסר ההיענות שלו, או התייחסותו, שבדידותה נגעה לבדידותו, נובעת מכך שהוא לא ידע על כך. ולכן הנימה הפסימית בסוף בניגוד לנימה האופטימית בראשית השיר. היא מביטה בו מהחלון, צופה כל הליכותיו, משדרת לו ככל יכולתה את כל רגשות הלב הכמוסות שלה, הוא אינו נענה. הדברים **הרבים** שאהבו יחד הפכו לדבר **אחד** יחיד – האור שלא זרח מאשנבו. החלון שלו כעת הוא אשנב. אשנב הוא פתח-צוהר קטן יותר מחלון.

בבית זה בולטת גם תקבולת-ניגודית משולשת: **הדברים הרבים** למול **האור היחיד**, הדברים **שאהבו** יחד, למול האור **שלא זרח**, כלומר: האהבה שלא ניצתה ביניהם. **החלון** הגדול יחסית, למול **האשנב** הקטן יותר.